

Filòsofes de la contemporaneïtat

Núria Sara Miras Boronat

Tercera
edició

**Premi Joan Lluís Vives al millor llibre
d'arts i humanitats 2024**

Filòsofes de la contemporaneïtat

Filòsofes de la contemporaneïtat

Núria Sara Miras Boronat

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

Filosofia UB

*A les dones a les quals dec la vida:
la meva mare, Mercè, i les meves germanes,
Mariona i Carina.
Al Medí, que, per l'amor a la Carina,
ja se sent com un germà més.
A la memòria del meu pare, Francesc,
i de la meva àvia materna, Mercè.
No us dic prou sovint que us estimo.*

Índex

PRÒLEG. LA GENEALOGIA QUE NO S'ESCRIU	13
1. Jane Addams: filòsofa i activista per la pau	27
La fràgil Jane i la recerca de la pròpia missió	36
Treball social i vulnerabilitat: la fundació de la Hull-House	42
Coratge cívic, progrés i democràcia radical.....	60
Pacifisme, violència i ciutadania cosmopolita.....	69
El llarg camí de la memòria de les dones.....	77
2. Charlotte Perkins Gilman: la sociòloga que imaginava un món millor.....	83
L'obstinada Charlotte a Rhode Island.....	88
Una mare desnaturalitzada? <i>The yellow wallpaper</i> (1892) i el debut literari	93
Economia feminista i crítica de l'androcentrisme de la nostra cultura.....	106
Imaginació al poder: la trilogia utòpica	124
Conjugar «vida» com un verb: el llegat de Gilman.....	136
3. Judith Shklar: la politòloga que posa rostre a la injustícia	141
Infància i aprenentatge de la jove Dita	147
Legalisme i moral després de la utopia.....	150
Els grans clàssics visiten els vicis ordinaris	163
Els rostres de la injustícia i el liberalisme de la por	177
Una història de la filosofia des de l'exili	195
4. Angela Davis: una icona vivent contra l'opressió	201
Sobreviure a <i>Dynamite Hill</i> i a la fuga de l'FBI	209
Autobiografia política i el despertament de l'autoconsciència.....	219
<i>Women, race & class</i> (1983): desvetllant les opressions múltiples	232
<i>I used to be your sweet mama</i> : Davis i el feminisme negre.....	249
La lluita permanent per la llibertat.....	262

5. Audre Lorde: poeta, guerrera, mare, negra i lesbiana	267
Audre, Zami, Afrekete, Gamba Adisa i totes les dones que va estimar	276
La poesia no és un luxe: la urgència política de trencar el silenci	294
Emocions polítiques: ira o Eros	303
<i>The cancer journals</i> (1980): afrontar el dol i la mort	314
La «meravellosa aritmètica de la distància»: el penúltim tribut	319
 6. Vandana Shiva: la filòsofa de la ciència que vol sembrar la llibertat	 327
Abraçar els arbres fins a l'arrel de la vida: Vandana i el moviment Chipko.....	336
Els monocultius de la ment són violència.....	346
La guerra contra Monsanto i la biopirateria.....	355
Democràcia de la Terra i el bé comú	370
Els principis ecofeministes d'una vida sostenible	376
 AGRAÏMENTS	 379
 SOBRE LES IL·LUSTRACIONS D'AQUEST LLIBRE, Carina Miras Boronat.....	 383
 FONTS PRINCIPALS.....	 387
Obres de Jane Addams.....	387
Obres de Charlotte Perkins Gilman.....	391
Obres de Judith Shklar	394
Obres d'Angela Davis	396
Obres d'Audre Lorde	399
Obres de Vandana Shiva	401
 REFERÈNCIES.....	 405

Pròleg. La genealogia que no s'escriu

Era feminista abans de saber que era feminista. Crec que amb aquesta frase poso nom a l'experiència de moltes dones amb qui convisc i d'altres que he llegit amb fruïció descobrint-me amb elles en una mena de confraria secreta. Tot i que ara puc viure amb joia aquesta manera d'entendre la vida, el despertament del feminisme se sent com un cop sec, com quan topes amb el front contra la paret. Adquireixes de sobte la dolorosa consciència d'estar viva. Potser no has estat tan viva abans, tan present en tu mateixa i tan conscient de qui ets i del lloc que ocupa el teu cos i del sentiment que el teu estar en el món és com si fos una mena d'*estar-de-través*. La millor descripció d'aquest sentiment l'he llegida en unes notes de la Sara Ahmed sobre una altra cosa a *Vivir una vida feminista* (2018). Ella diu que treballar per la igualtat i la diversitat en una institució que es resisteix a ser transformada és com posar-se en una relació obliqua amb aquesta institució. És exactament així com em sento. Ser una dona i ser feminista per a mi, en molts moments, és com estar en una relació obliqua amb el món que m'envolta, perquè el feminisme «apareix com un espai de pertorbació» en la cultura pública (AHMED, 2018: 41).

Aquest despertament es produeix per una acumulació de gestos i circumstàncies que et fan perceptible quelcom que, fins llavors, és tan subtil i indefinit com una remor de fons. Saps que passa alguna cosa, però et costa d'identificar què és... És evident que quan vaig entrar a la Facultat de Filosofia ningú no em va donar a entendre que seria discriminada o jutjada de manera diferent pel fet de ser dona. Jo vaig entrar-hi, com moltes altres joves, pensant que per tenir èxit en els meus estudis l'única cosa que em calia era estudiar molt per, algun dia, arribar a tenir bones idees. El pensament no té gènere perquè els àngels no tenen gènere, pensava jo. A la «república de les lletres» només hi viuen «esperits purs», em deia jo... I així vaig passar quatre anys, com en una mena de fantasia endormiscada, en el meu diàleg íntim, secret i juganer amb les grans ments de la humanitat. Passen quatre anys i hi ha coses que no van bé, però no saps quines són ni per què... Potser t'equivoques? Pot ser real un sentiment que no té nom? I un dia com un altre es produeix el llampec que de cop t'ho fa

veure tot amb una nova i diàfana claredat. Bé, no és tan màgic com això, perquè no t'espaviles al primer sotrac. No podria llistar tots aquests llampecs, seria massa llarg. Alguns els vaig experimentar com s'experimenten els llampecs de veritat: el seu efecte eixordador et deixa mig estabornida fins que comences a reaccionar i n'entens el significat. I llavors és com si et caigués un tel dels ulls...

El dia que fas càbales i veus, sense més ni més, que en el seminari de recerca, que en el congrés que organitzeu, totes les taules seran moderades per nois i que tota la logística la portareu les noies; el moment en què un amic amb sornegueria et fa veure que has tret una nota més baixa en l'examen tot i haver estudiat molt més «perquè ets una tia»; l'ocasió en què perds un concurs per una plaça tot i haver-te doctorat abans que l'altre candidat, haver guanyat diversos premis de recerca i beques de prestigi, perquè «encara que tu ets la millor, ell és un jove molt ambiciós» —i les noies què som, una espècie de mollusc?, i per què l'ambició és quelcom que cal premiar en un noi, i no en una noia?, tantes preguntes...—; l'instant en què tu estàs provant d'explicar el projecte de la teva tesi a un catedràtic/professor/escriptor de renom que t'ha convidat a prendre un cafè aquella tarda i que tu has acceptat, és clar, afalagada pel que t'ha semblat un reconeixement a la teva intel·ligència, i mentre tu t'eleva, gairebé com Ícar, a fregar el sol amb les ales que et dona la teva passió intel·lectual, l'altre va abaixant la mirada fins al teu escot, les teves cuixes, el teu cul. Tu estaves tan immersa en el torrent de les paraules que t'havies oblidat que tenies cos. Però ell mai no ha deixat de pensar que tu tens pits, cuixa, cul, úter. Ell, el teu amant, confident i company, no és capaç de suportar que siguis tu la que guanya els diners que permeten pagar el lloguer i els plats que ha de rentar ell perquè tu treballes catorze hores diàries per mantenir-vos a tots dos...

He llistat una sèrie de vivències que no són només meves. D'altres, les han viscut persones properes. Totes reporten una sensació similar. Un dia, de cop, els núvols es dissipen i aquesta certesa t'esclafa. Sí, sí que existeix una confraria secreta. I tu n'estàs exclosa.

Els signes eren allà, però durant molt de temps no vaig saber què fer-ne. Em va costar molt fer-me forta. No va ser fins que vaig percebre que les meves estudiants patien aquesta mateixa incomoditat. Veia que tenia moltes estudiants brillants perquè ho llegia en els seus exàmens, però a classe no obrien mai la boca. De fet, quan feia preguntes obertes per tal d'iniciar el debat, sempre eren els nois els que amb molta més naturalitat s'hi apuntaven —o t'interrompien per tal de forçar el discurs en una determinada direcció—, mentre que elles abai-xaven la mirada, entre resignades i fastiguejades. A les hores de tutoria, amb la complicitat generada amb molt d'esforç, algunes t'acabaven admetent que no

se sentien prou vàlides per contribuir en res. O que, de vegades, tenien idees que no sabien si eren bones i que eren massa lentes a reaccionar. I, llavors, algun company havia dit alguna cosa semblant i s'enrabiaven amb elles mateixes per no haver tingut prou seguretat en si mateixes per parlar. O, pitjor, algun company ocupava una bona estona de classe exhibint el seu narcisisme mentre elles serraven les dents sabent que si elles haguessin parlat segurament la conversa hauria estat molt més interessant.¹

Aquest sentiment m'era tan familiar dels meus anys d'estudiant que pràcticament fa mal tornar a sentir les mateixes coses dues dècades després en boca d'una fornada d'estudiants que ha pogut tenir accés a molta més informació i oportunitats que jo. Però el cert és que en vint anys res no havia canviat gaire. Quan, com a responsable d'Igualtat de la meva Facultat, el curs 2016-2017 em vaig posar a comptar quantes hores dedicava l'alumnat a llegir obres de dones filòsofes, el resultat va ser molt decebedor. De les sis mil hores de què es compon l'actual grau de Filosofia, repartides entre classes presencials i treball autònom i d'acord amb els plans docents disponibles, cada estudiant havia dedicat una mitjana d'entre deu i vint hores a llegir l'obra d'una filòsofa en tot el grau de Filosofia. I era perfectament possible haver-se graduat sense haver-ne llegit cap. Si per cada assignatura obligatòria hi ha tres o quatre grups, i hi ha almenys dos docents per assignatura que se'ls reparteixen, i si hi sumem les assignatures optatives, que són moltes i molt diverses, és viable fer un itinerari evitant les poques dones que se citen en els plans docents com a primeres autores o com a textos de referència en la bibliografia secundària. Aquesta situació ha anat canviant amb la incorporació de docents joves en els darrers anys, però la millora encara és massa lenta.

1 Aquesta tipologia d'estudiant, sovint noi, que t'interromp les classes per compartir-te que «més que una pregunta té un comentari» és quasi una tipologia que habita no només al Campus Raval, sinó a molts altres ensenyaments dels graus d'Humanitats. Sovint serveix a una doble finalitat narcisista: l'exhibició de la pròpia erudició per fer-se notar amb el grup-classe i la de fer avinent a la docent, sobretot si és dona, que no reconeix la seva autoritat en la matèria. Rarament hi ha una finalitat pedagògica quan el «comentari» s'allarga més de dos minuts. La cosa més seriosa aquí és la qüestió de per què les dones participen menys a les classes, a les reunions o als congressos. A mi em sembla molt pertinent l'anomenada «síndrome del pati d'escola», tal com en diu la meva col·lega i amiga de la Facultat d'Educació Triny Donoso. Segons aquesta hipòtesi, la síndrome del pati d'escola la patim les dones des de la infància per com estan estructurats els espais comuns d'esbarjo a l'escola: el camp de futbol i bàsquet al centre, ocupat pels nois; les noies, sempre en grups petits allà on poden, als marges. La síndrome es trasllada a l'edat adulta quan segueix sent operativa per a moltes dones: elles s'han acostumat que el seu lloc a la societat sigui la perifèria i només intervenen quan poden, si els altres els donen un interval petit per fer-ho.

I així va ser com amb aquest impuls em vaig posar a fer recerca pel meu compte, una recerca paral·lela perquè, quan fas gènere, sempre fas una mena de «currículum paral·lel» a la recerca que «compta» per a les agències de qualitat de les quals depèn la teva promoció professional.² I tot regirant i buscant vaig anar construint una genealogia que encara no s'havia escrit. La genealogia que no s'escriu està composta per moltíssimes dones. Quan em vaig posar a indagar, en van sortir tantes que em va semblar com una mena de tradició oculta per a iniciades, com un llarg murmurí que acompanya aquella xerrameca cri-danera i de vegades arrogant que és la filosofia acadèmica. On havien estat amagades, tants anys, tantes dones escriptores i sàvies?

Quan em vaig posar a interrogar la tradició sobre el perquè de la genealogia que no s'escriu, el primer que em va caure a sobre van ser els segles i segles de misogínia dels senyors erudits. La Concha Roldán va ser la primera persona que em va regalar un article obertament feminista. Me'l va deixar sobre la taula un vespre de tardor quan jo feia la meva primera estada predoctoral a l'Institut de Filosofia del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), a Madrid. Jo tenia vint-i-tres anys i feia una recerca prou insulsa sobre la filosofia pràctica kantiana. Xiquets i xiquetes, era kantiana, què us he de dir... Sí, totes tenim un passat.

El text de la Concha era un article breu sobre Kant i el gineceu filosòfic que em va entristir i torbar alhora. Recórrer aquella compilació del que homes que admirava havien dit sobre les dones em va produir un desassossec molt profund que a hores d'ara no ha desaparegut. Vaig aprendre que Kant, aquell autor que tant admirava, havia escrit això a les *Lliçons sobre antropologia*: «Les dones no deixen de ser mai una mena de nens grans, és a dir, són incapaces de persistir en la consecució de cap fi, sinó que van rere un fi o un altre sense discriminar la seva importància, fer-ho és quelcom que pertoca als homes» (ROLDÁN, 1995: 175). O sigui que Kant ens negava a les dones la majoria d'edat i l'ús de la raó, allò que defineix com la més gran aventura humana: la Il·lustració. I així han anat desfilant, davant dels meus ulls innocents, els grans mites de la meva joventut, de Plató a Wittgenstein.

Qui tingui prou estómac pot fullejar la *Breve historia de la misoginia*, d'Anna Caballé, que, tot i ser breu, en la reedició de 2019 omple més de tres-centes pàgines! S'hi troben autèntiques perles des de la baixa edat mitjana fins al dia d'avui. Ara us faré un joc que segur que heu practicat amb algun llibre. Si no

2 L'expressió «currículum paral·lel» li vaig sentir per primer cop a la Fina Birulés al Cicle de Conferències Feministes organitzat pel col·lectiu Raval-Lila't per commemorar el 8 de març de 2017. L'expressió em va semblar d'allò més encertada.

l'heu fet, us recomano que el feu amb llibres d'aforismes o de poesia. És molt divertit. Tancaré els ulls i escolliré una pàgina a l'atzar... Vejam... Em surt això: «Me cuesta trabajo imaginarme a una mujer dictando una sentencia con todo rigor» (CABALLÉ, 2019: 316). Li devem aquesta gentilesa al senyor Francisco Ruiz Járabo, president del Tribunal Suprem el 1972. Maco, eh, per a les dones juristes del nostre país...? Va, ho torno a provar. Em surt una poesia de la *Co-lección de diferentes escritos relativos al cortejo* (1764), de José Luis Velásquez, marquès de Valdeflores —no, jo tampoc sabia qui era—. Diu així: «La dama que no encuentra | quien la corteje | siempre tiene la cara | como un hereje» (CABALLÉ, 2019: 172). Bé, almenys aquest rima, tot i que tampoc no guanyaria cap premi de mètrica... Tornem a provar-ho? Va, sí... Vejam... Ui, em surt un tal Edmundo González Blanco —sí, a casa seva el coneixen—, que va escriure un llibre amb un títol tan *sexy* com *La mujer según los diferentes aspectos de su espiritualidad* el 1930 i que ens regala aquesta reflexió: «[comete un error el hombre] que no mira a su compañera como un animal doméstico y a ratos salvaje a quien es necesario encerrar, pegar, alimentar, proteger y compadecer» (CABALLÉ, 2019: 308). Amb una o dues dones assassinades a la setmana per violència masclista, miri, ja no fa tanta gràcia...

Podeu repetir aquest experiment lúdic tantes vegades com vulgueu i us asseguro que el resultat no millora. Tot i les evidències flagrants, encara vaig viure molts anys en la negació, pensant que les coses ja no eren així. I van passar tots aquells llampecs, sotrac a sotrac, gota a gota, llaurant un solc al meu cor que mai no es tancarà. Encara vaig tardar uns quinze anys a descobrir que tota aquesta misogínia ja havia estat detectada per una dona misteriosa i captivadora que he trigat massa a llegir: la valenta Cristina de Pizan a *La ciutat de les dames* (1404-1405). Ella descriu també així aquesta basarda que l'envaeix quan topa amb observacions misògines en homes a qui considerava preclars i d'enteniment profund. D'aquesta manera, s'acaba refiant més del judici aliè que del que «sentia i sabia en el meu ser de dona» (PIZAN, 1990: 26-27). Si ets una noia, una xiqueta, una dona, segur que saps a què es refereix la Cristina perquè ho has pogut experimentar en la teva pròpia pell. Un a un, la Cristina va desmuntant els prejudicis sobre la manca de virtut femenina tot aportant exemples de dones del passat que han exemplificat les qualitats humanes més altes. I, així, la Cristina va poblant la soledat de les seves ensonyades fantasies amb dones bones, intel·ligents, valentes i bondadoses. Dones de les quals vol aprendre, dones a les quals es vol assemblar. La Cristina es fa la seva genealogia. Car, com diu Moira Pérez, els arbres genealògics que construïm són una forma de fer-nos ser part d'una comunitat, de «reafirmar el que desitgem ser mitjançant l'elecció retrospectiva d'avantpassats» (PÉREZ, 2022: 62).

A les dones que no van ser tan afortunades en el passat, els va caldre molta determinació i molta tossuderia per tirar endavant. Penso en la infortunada Mary Wollstonecraft, la mare de l'escriptora Mary Shelley. Com devia ser aquella joveneta decidida a tirar endavant la família que el vici del pare per la beguda havia ensorrat? La Mary es va guanyar la vida fent d'institutriu per a famílies riques, suportant de vegades criatures malcriades. Llegia, escrivia, es formava tota sola. I començà a fer-se un nom i va rebre el seu primer encàrrec com a escriptora independent. Em sembla digna d'admiració aquesta mostra de caràcter de la Mary Wollstonecraft que encapçala *Thoughts on the education of daughters* («L'educació de les filles», 1787): «Cert que ja s'han escrit molts tractats, però encara hi ha molt per dir. No inflaré aquestes pàgines escrivint disculpes pel que ara faré» (WOLLSTONECRAFT, 2010: 39).³ És clar que sí! Les dones, quan tenim pensament propi, sempre demanem disculpes. Prou, ja, d'això! De fet, el llibre sencer de la Mary es pot llegir com una invectiva contra l'eloqüent advertència a l'*Emili* (1762) de Rousseau que les dones que tenien talent (i el cultivaven) s'exposaven a fer el ridícul. Vegeu una petita mostra del que són unes quantes desenes de pàgines de la misogínia més pura del tractat rousseunià sobre l'educació:

La recerca de les veritats abstractes i especulatives, dels principis, dels axiomes en les ciències, de tot el que tendeix a generalitzar les idees, no és competència de les dones; els seus estudis s'han de relacionar sempre amb la pràctica: a elles els pertoca de fer l'aplicació dels principis que l'home ha descobert, i de fer les observacions que menen l'home a l'establiment dels principis. Totes les reflexions de les dones sobre les qüestions que no estan directament relacionades amb els seus deures han de tendir a l'estudi dels homes o als coneixements agradables que tenen el plaer com a únic objectiu; perquè les obres d'enginyeria excedeixen la seva capacitat; tampoc no posseeixen suficient precisió i atenció per reeixir en les ciències exactes, i, pel que fa als coneixements físics, qui ha de jutjar les relacions entre els éssers sensibles i les lleis de la natura és, dels dos sexes, el que és més actiu, més emprenedor i que copsa més objectes; és el que té més força i la utilitza millor.

.....

El món és el llibre de les dones, i si no hi llegeixen correctament és per culpa seva o perquè alguna passió les encega. Amb tot, la veritable mare de família no és una dona de món, sinó que ha de viure gairebé tan reclosa com la religiosa en el claustre (ROUSSEAU, 1995: 512-513).

³ Si no s'indica el contrari, totes les traduccions al català d'obres literàries que apareixen al text són de l'autora.

Em reafirmo en el fet que calia tenir una gran força interior, com la que tenia la Mary, per sobreposar-se a aquest judici tan sever i, a pesar de tot, escriure. La Mary va fer tot això i molt més. Va ajudar la seva germana Eliza a fugir del seu marit violent. Va córrer a Lisboa per sostenir la mà de la seva millor amiga, Fanny Blood, en el part del seu primer fill, i veure-la morir a ella i al bebè pocs dies després del naixement... Va aguantar els insults i la befa dels seus detractors. Va sumar-se a la revolució del poble parisenc contra l'Antic Règim. Va viure sense por, va estimar amb tota la passió del seu cor. Primer a l'escriptor Gilbert Imlay, després al filòsof anarquista William Godwin. El seu amic William Blake li va escriure aquests versos cap al 1803:

Per què vaig haver de néixer amb un rostre diferent? | Per què no vaig néixer com aquesta envejosa gent? | Per què el Cel em va donar aquesta generosa mà, | per després fer-me caure en aquest món tan avar?⁴

Però sempre havia de ser tan difícil? Havien de ser heroïnes totes les dones que escriven? No ho sé, però els llibres d'història ens fan arribar relats esfereïdors. Hi ha hagut moltes formes, explícites, o no, de dissuadir les dones de cultivar els seus talents com a recercadores i escriptores. Adela Muñoz Páez explica a *Sabias* (MUÑOZ PÁEZ, 2018) que fins i tot s'havia inventat una «anorèxia escolàstica», una mena de fragilitat extrema produïda per l'estímul intel·lectual excessiu, que conduïa les aspirants a la infertilitat.⁵ O bé se'ls diagnosticava una mena de depressió nerviosa per a la qual hi havia una cura: deixar de pensar, d'escriure, de parlar amb persones que activessin la nostra intel·ligència. La cura del Dr. S. Weir Mitchell va ser receptada amb resultats catastròfics a dones com Jane Addams, Edith Wharton i Charlotte Perkins Gilman.⁶ I quan tots aquests mecanismes fallen, sempre queda negar-los l'autoria o posar-la en dubte. Així va succeir amb Margaret Cavendish i Jane Eyre. Entre les recercadores, el cas de Lise Meitner —i d'altres inventores— és sagnant.⁷ Joana Russ

4 «O, why was I born with a different face? | Why was I not born like this envious race? | Why did Heaven adorn me with bountiful hand, | And then set me down in an envious land?». Traducció lliure de Blake (ca. 1803/n.d.).

5 Per ara, l'única referència que he trobat a aquesta mena de patologia és la que consta en el llibre de Muñoz Páez. Però estic segura que alguna cosa hi deu haver. Segons Dau García Dauder (2005: 32-33), els pioners de la psicologia experimental estatunidenca van invertir molts esforços a demostrar la tesi de la «inversió úter-cervell». Stanley Hall, sense anar més lluny, pretenia impedir que les noies entressin a la universitat alertant dels efectes perniciosos de l'estimulació intel·lectual per a la salut reproductiva de les dones.

6 M'estendré més sobre aquesta cura en el capítol dedicat a Gilman.

7 A més de l'Adela Muñoz, també Dau García Dauder i Eulalia Pérez Sedeño (2017) han documentat casos d'usurpació d'idees o negació de l'autoria.

ha compilat totes aquestes tècniques a *Cómo acabar con la escritura de las mujeres* (1983/2019). Algunes són variades i imaginatives; d'altres, menys elaborades i brutals. Però totes, amb eficàcia demostrada.

Per descomptat, la manera més efectiva d'evitar que les dones gosin escriure o siguin recordades és construir un cànon —com un club— en què elles no poden entrar. Karen Warren (2009) endreça totes les característiques del cànon que ens han impedit accedir-hi, entre les quals hi ha una manera d'entendre la tradició que rebutja les formes d'escriure no estandarditzades. És un tret prou significatiu perquè té a veure amb el mitjà de transmissió: s'espera que les persones que fan filosofia escriguin llargs tractats sobre les coses que són perquè són i sobre les que no són perquè no són. Però això està a l'abast de tothom? Aquí podem entroncar amb una reflexió que fan tant Virginia Woolf (*Una cambra pròpia*, 1929/2014) com Audre Lorde (*Sister outsider* [«La germana, l'estrangera»], 1984/2003). Per a algunes dones que no tenen recursos, pagar els plecs de paper ja és tota una odissea. Per això els oprimits escriuen poesia, diu la Lorde, perquè és el que es pot fer en els descansos del torn de la fàbrica. Un dia, fent broma amb un estudiant a classe, vam concloure que era molt difícil fer la revolució duent una orquestra simfònica a coll. A les manifestacions, és més fàcil anar-hi amb instruments lleugers. Virginia Woolf, en canvi, pensa que per a qui no té diners ni temps, és millor escriure assaig. Hauria estat meravellós posar aquestes dues dones a conversar.

Una part important d'escriure una genealogia és el descobriment de relacions de filiació i afinitats. Entre les dones hi ha hagut mestratges i complicitats. Per això en la selecció que fa la meva genealogia destacaré les maneres en què aquestes dones, si es van conèixer, van col·laborar, es van influir, van pensar juntes. En altres moments, potser hi haurà vinculacions insospitades que les faran més properes tot i la distància ideològica, els anys i els contextos que les separen. És cert que hi ha un fil conductor comú: jo, que decideixo reunir-les per conversar amb elles, per dir-los les coses que mai no els podré dir. I perquè serveixin de models i referents a persones interessades en la filosofia, en el pensament, en la igualtat o en la lluita contra la injustícia.

Per encetar aquesta conversa he necessitat escriure en la meua llengua. No és només que faltin obres filosòfiques en català i obres crítiques sobre dones; és que si ajuntem totes dues coses, encara hi ha un buit molt més gran. Jo he passat els darrers sis anys de la meua vida estudiant l'obra d'aquestes mestres i de moltes altres. És el meu granet de sorra per, a poc a poc, anar omplint aquest silenci clamorós. Sé que em falten moltes dones catalanes filòsofes amb qui podria també dialogar. El que vull fer s'assembla força al que presenta l'antolo-